

עשוי בצורת ראש אריה בפיו הפתוח וגבו מקושט בתבליטים המתארים גלות. החפירות בתל בית מרסם גלו חרבות עיר, שנוסדה בשליש האחרון של האלף השלישי לפני ספה"נ. רק מעטים הם השרידים ששרדו משלש השכבות הראשונות (H-1, J). החומה שבשכבה G (1800 לפני ספה"נ בערך), שעביה מגיע ל-3,25 מטר, נבנתה מחדש בתקופת F (המאה ה"ח) והורחבה עד 3,50 מטר. בראשית תקופת ההקסוסים (שכבה E) נבנה במקומה דיק מ-terre pisée. את מקום הדיק תפסה בסוף תקופת ההקסוסים (D) חומה חדשה, שנשענה על שרידי החומה שקדמה לדיק. העיר, שהיתה קימת בתקופת D, נהרסה עד היסוד ובתקופת C (המאות ה"ז-ה"ג) נבנתה חומה חדשה, שעביה מגיע ל-2,50 מטר. — לדעתי השכבה C היא כבר עברית, ויש מקום להנחה, כי העברים לכדו את העיר בסוף המאה ה"ז לפני ספה"נ. — בתקופת B (המאות ה"ב-ה') נבנתה חומה חדשה, שעביה מגיע ל-2 מטר.

בימי מלכי יהודה (שכבה A) בצרו היהודים את העיר מחדש, הקיפו חומה ובנו את המגדל החזק, שנתגלה בחלקו הצפוני-המערבי של התל. העיר נהרסה עד היסוד בימי עלית נבוכדנצר (589 – 587 לפני ספה"נ) ומאו לא נבנתה מחדש.

בימי הביזנטים היה קים ישוב קטן בחרבת בית מרסם ליד התל. יש לקוות, כי ההצלחה תעמוד לחופרים גם בעונת החפירות הבאה, ויעלה בידיהם להפיץ אור חדש על קורות המקום החשוב הזה¹.

ב. מייזלר

1) על החפירות בתל בית מרסם בשלש העונות הראשונות עיי': Albright, The Archaeol. of Pal. and the Bible (1932), 63-126; Ann. of the Amer. Sch., Vol. XII (1932)

על עונת החפירות הרביעית עיי': Albright, Bull. of the Amer. Sch. No. 47, 3ff.; No. 48, 1 Quart. of the Depart. of Antiquit. in Pal. II, No. 4, 191-2

המחקר הפרוהיסטורי בא"י בשנת 1932

יש לציין התקדמות גדולה במחקר הפרוהיסטורי בא"י במשך השנה האחרונה. נעשו חפירות ומחקרים במקומות שונים בארץ, אשר הוסיפו חומר רב לידיעות התקופה הרביעונית במזרח.

א. החפירות של המכון לפליאונטולוגיה של האדם שבפריז.
 בא כח המכון בא"י ה' רֶנֶה נְוִיבֵיל (René Neuville) המשך את עבודותיו החשובות בודי ח'ריטון סמוך לבית-לחם. החפירות התנהלו במערות אָם קֶטְפָה, ערק אל-אֶחְמֶר ואֶם אוֹזֶוֹיֶתִינָה, הנמצאות בתוך סלעי־דולומית. השכבות אשר

נתגלו במערות האלה מוכיחות, שבני אדם היו מתגוררים בהן מתקופתו הפליאוליט התחתון עד ראשית תקופת הברונזה (תקופה איניאוליטית). השכבות המענינות ביותר במערת אם קטפה הן: 1) השכבה Acheuléen supérieur, המתאימה לשכבות האירופיות של התקופה אשר בין קרחני Mindel וקרחני Riss. בה נתגלו כלי צור שונים, וביניהם Coups de poing, האופייניים לשכבה זו בשם Clactonine évoluée והיא השכבה העתיקה ביותר בין השכבות הפליאוליטיות הידועות בארצנו ובכל המזרח. יחד עם כלי הצור, אשר נמצאו בשתי השכבות הללו, נתגלו גם הרבה עצמות של חיות בנות התקופה הרביעונית.

בין יתר התגליות שבמערה זו יש לציין את תמונות החיות החצובות בקירות המערה. התמונות האלה מזכירות את התמונות, אשר נמצאו במערות המפורסמות בצרפת ובספרד Les Combarelles, Altamira, Font-de-Gaume. תגלית זו חשובה ומענינת ביותר, כי זו הפעם הראשונה אשר מתגלות בא"י יצירות אמנותיות כאלה. הן נמנות על תקופת הפליאוליט העליון (Magdalenienne).

בין עשר השכבות אשר נתגלו במערת ערק אל-אחמר יש לציין את השכבה "הנטופית התחתונה" השכילה סכינים, מגרדות ויתר כלי צור וגם כלי עצם מיקרוליטיים. שכבת הפליאוליט העליון (Aurignacienne) היתה עשירה מאד בכלי צור שונים, טיפוסיים לתקופה ההיא.

כדאי לציין את שתי טחנות היד (לטחינת קמח או גרעינים אחרים), אשר גם הן נמצאו בפעם הראשונה בשכבה זו בארץ-ישראל.

שכבת הפליאוליט התחתון הכילה כלי צור שונים, בעיקר להבות מתקופת Moustérienne — Levalloisienne. בכל השכבות היו גם הרבה שברי עצמות של חיות וביניהם גם עצמות שרופות.

במערת אם אז-ווייתנה נמצא פסל קטן של חיה השייכת למין האיל. הפסל עשוי מאבן סיד אפורה ונתגלה בשכבה "הנטופית התחתונה". ראש החיה שבור, אבל הגוף נשתמר היטב. היצירה היפה הזאת מראה את החיה כשהיא רובצת ורגליה אסופות תחתיה.

ב. הפירוט המשלחת המשותפת של בית הספר האנגלי לארכיאולוגיה שבירושלים ובית הספר האמריקאי לחקירות פרי-היסטוריות.

בראש המשלחת עומדת הגב' ד. גרוד (D. Garrod). החפירות נמשכו במערות הכרמל בסביבות עתלית וזכרון יעקב.

התגליות אשר נעשו במערות אל-נד ואל-פפרה הביאו חומר חדש ורב ערך לחקירת הגזע האנושי אשר היה חי בתקופה "הנטופית התחתונה". בשכבות השייכות לתקופה זו נתגלה יחד עם כלי צור ועצם שונים מספר גדול של שלדי בני אדם. לדעת הפרופ. א. קית (Sir Arthur Keith) העוסק במחקר

אנטרופולוגי של השלדים האלה, הם שייכים לגזע מיוחד במינו. הוא סובר, שזה אחד הגזעים הכושיים, אשר חי באפריקה הצפונית ובאירופה הדרומית בתקופת הפליאוליט העליון. הגזע הוא דוליכוציפלי עם index 72-78. הגובה הוא 1.65 m. לגברים ו-1.52 m. לנשים.

בשכבת ה Moustérienne של המערה אס־סח־זיל נתגלו ע"י ה'ט. מק־קואן (T. Mc Cown) 8 שלדים של בני אדם. החקירות האנטרופולוגיות, שנעשו ע"י א. קית (Sir Arthur Keith), הראו דמיון בולט בין השלדים האלה ובין שלדים של Homo Sapiens מצד אחד ושלדים של Homo Neanderthalensis מצד שני. לפי זה תופשים בני אדם אלה, אשר שלדיהם נגלו במערת אס־סח־זיל, את המקום הבינוני בין Homo Sapiens ובין Homo Neanderthalensis. גזע זה היה בלתי ידוע עד כה, וקית קובע את שמו Palaeoanthropos Palaestinus. קית חושב גם זאת שאותה הגולגולת שנמצאה ב-1924 במערות הגליל, הידועה בשם "הגולגולת הגלילית" (The Galilee Skull) אינה שיכת ל-Neanderthaloid, כפי שחשב קודם, אלא היא שיכת לאותו הגזע של Palaeoanthropos Palaestinus, מלבד החפירות הגדולות הללו נערכו עוד חקירות שונות. ביניהן יש לציין את העבודות של המנזר הכרמליתי בבית-לחם והמעבדה הגיאולוגית של האוניברסיטה העברית.

החקירות הפרייהיסטוריות בארץ-ישראל עוררו התענינות רבה בקונגרס הבין-לאומי למדעי הפרוטהיסטוריה והפרייהיסטוריה, אשר התקם בלונדון באוגוסט 1932.

מ. ש.

ה ח פ י ר ו ת ה א ח ר ו נ ו ת ב א " י

א. משנת 1931 חופר פרופ. פל. פטרי (מטעם ביה-ס לארכיאולוגיה במצרים) בתל אל-עג'ול מדרום לעזה. במשך החפירות נתגלו שרידי עיר גדולה מתקופת הברונזה. רוב המציאות הן מימי הברונזה התיכונה (המאות הכ'ה-הט"ז לפני ספח"ג) וביחוד מימי ההקסוסים. פטרי מניח, כי העיר נעזבה בפרוץ המלריה בתקופת ההקסוסים; אבל התגליות מראות שהעיר המשיכה את קיומה גם בימי שלטון המצרים בא"י ונהרסה, כנראה, ע"י הפלשתים במאה ה"ב לפני ספח"ג. לפני שבועות אחדים חדש פטרי את חפירותיו בתל אל-עג'ול. עיקר העבודה נעשה בגלוי ההיכלות מימי הברונזה התיכונה.

על החפירות בתל אל-עג'ול בשנות 2-1931 עיין: Fl. Petrie, Ancient

Egypt 1931-2; idem, Gaza I (1932)

ב. בראשית החורף נגש י. ל. סטרקי (מטעם המוזיאון ההיסטורי בולקס)